

„A HADTUDOMÁNY IFJÚ TUDÓSA”

Történelmi hagyományok szerepe és fontossága a XXI. században

Készítette: Pocsai Péter 11. a osztály

Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium

Felkészítő tanár:

Szarka Levente

Egy olyan nagy múltú nemzetnek, mint a miénk, rengeteg hagyománya és szokása alakult ki az idők során. A múltunkra visszatekintve bátran állíthatom, hogy egyik legősibb és legszebb hagyományunk a fiatal férfiak katonának képzése és a haza szeretetére és szolgálatára való nevelése. De hogyan is valósítható ez meg napjainkban? Sajnos a korosztályom egy részét, a mai tizenéveseket egyáltalán nem foglalkoztatja a haza védelme. De nem mindenki van ezzel így a fiatalság soraiban. Sokan vagyunk, akik hűen katonai hagyományainkhoz, már korán hazánk szolgálatával szeretnénk foglalkozni. Mit tehet azonban ma egy ilyen fiatal? Hiszen számos ország, köztük Magyarország is aláírta az ENSZ 1989. évi gyermekjogi egyezményt, amely kimondja, hogy tilos kiskorúakat fegyveres erőhöz besorozni, illetve őket katonai képzésben részesíteni. Történelmünk azonban azt mutatja, hogy a katonáink képzését gyakran már 14-15 éves vagy fiatalabb korban kezdték. Azt, hogy ma, egy nyolcadik osztályból ballagó diáknak van-e joga a hazája ilyesfajta szolgálatára vagy nincsen, azt mindenki döntse el saját maga. Én azt fogom bemutatni elsősorban a magyar történelmen keresztül, hogy hogyan, mikor és miért alakult ki a fiatal férfiak katonává képzésének a hagyománya és ennek mi a szerepe és fontossága a korunkban.

Ha arra keressük a választ, hogy mikor alakult ki ez a jelenség véleményem szerint vissza kell mennünk a történelmünk kezdetéhez az ősmagyar korba. Őseink fiúgyermeküket, már a születésüktől kezdve kemény harcosokká képezték. Három éves korukban már lóra ültették őket, hogy mire annyi idős lesz, hogy felbírja, húzni az íjat már kiválóan tudjon lovagolni. Úgy csinálták meg a gyermekek játékait, hogy azzal a felnőtt korban végzett tevékenységeket tudja majd gyakorolni. Az apák tanították fiaikat és mindent átadtak számukra, ami a nomád állattartáshoz, vadászathoz, halászathoz szükséges és nem utolsósorban azt a tudást is, amit majd a családjuk és népük megvédésére kell majd használniuk, ha úgy hozza a sors. Ez a tudás pedig apáról fiúra szállt. Ne nézzük le ezt az oktatási módot a modern technika hiánya miatt. Hiszen mi a mai modern eszközökkel és felszerelésekkel túl tudunk élni egy ideig a természetben, őseink viszont élni tudtak a természetben. A 8-10 éves korú ifjak apjukkal már mehettek vadászni és ott elsajátíthatták és gyakorolhatták a harcos életmódhoz szükséges fogásokat. A kor társadalmának fiataljai egy-egy napjukat az adott tevékenységüknek szentelték és azt tökéletesítették. Ez legtöbbször a nomád harcászati gyakorlása és a csatákra való felkészülés volt. Mire pedig a fiúgyermekek férfiakká értek a harcos és kemény nevelésnek köszönhetően kiváló katonák lettek.

Nem csak nálunk „barbár” magyaroknál volt ez így. Ugyanígy nevelték harcosokká fiaikat más népek is a korban. De elég, ha csak visszagondolunk az ókor antik társadalmaira, amiket gyakran kulturális fellegrádként olvashatunk. Ha megvizsgáljuk, az ókori virágzó államokat mindnél azt tapasztalhatjuk, hogy azért tudtak olyan magas fejlettségi szintet elérni és hosszú ideig fennmaradni, mert mind mögött erős hadseregek álltak. Ezeket a hadseregeket azonban ki kellett képezni, a fiatal férfiakat harcosokká kellett nevelni.

Az ókorban az egyik legérdekesebb példa a fiatal fiúk katonává nevelésének Spárta. Hogyan tudott azonban ez a városállam a gyermekeiből ilyen kíméletlen harcosokat faragni? Az ókori Spártában Kr. e. a VIII. században elrendelték a gyermekek egységes állami nevelését. A gyermek nem a szüleié volt, hanem a városállamé. Már az újszülött gyermek egy próbával kezdte életét a spártai vének előtt, és ha nem találták elég erősnek tudjuk mi lett a sorsa... A csecsemőket nem pólyázták be, hogy edződjön a testük. A kisgyerekeket hozzászoktatták ahhoz, hogy ne féljenek a sötétben és nem volt szabad sírniuk. A spártai ifjak családi nevelése hét éves korukban véget ért. Ekkor katonai táborokba kerültek és elkezdődött a kőkemény kiképzésük. Először csoportokra osztották őket és vezetőiké a legértelmesebb és legbátrabb fiúkat tették, a többiek pedig zokszó nélkül teljesítették utasításait. Mindennapos nagyon megterhelő fizikai edzést kellett végrehajtaniuk. Mezítláb járaták őket, nem volt szabad fürdeniük valamint az ételt maguknak kellett „előteremteniük”, akit viszont lopáson kaptak, azt keményen elverték ezzel tanítva meg nekik, hogy ne bukjanak le. A legenda szerint 14-15 éves korukban a kiképzés részeként le kellett rohanniuk egy-egy helóta falut és kíméletlenül végezni az ott lakókkal. A fiatal katonákat megtanították valamelyest írni, olvasni és számolni, de minden forrás arról tanúskodik, hogy sokkal előrébbvalóbbnak számított a fizikai edzés a szellemi tanulmányoknál. A fiúk kiképzése 20 esztendőskorukban ért véget, amikor kegyetlen, de egyben kiváló harcosokká értek. Ez a kiképzés azonban teljesen tönkre tehetette a gyermekek önálló gondolkozását és személyiségét. A kegyetlen nevelést az tehetette indokolttá, hogy a mindössze nyolcezer fős spártai elit állt szembe az állandóan lázongó helóták kétszázézeres tömegével, valamint a külső ellenséggel. Bár a spártai nevelés még az ókorban is szélsőségesnek számított, azért mindenesetre érdekes, hogy azokból a gyermekekből felnőttkorukra milyen kiváló harcosok lettek.

Vagy másik remek példaként említhetem a Római Birodalmat. Miért tudott ez a birodalom ezer évig fennmaradni, akkora területet meghódítani, megtartani és ez által eljuttatni mindenhová a kultúráját? A válasz itt is a katonasághoz és a fiúk katonává neveléséhez nyúlik vissza. A korban a római hadsereg volt a legerősebb a világon.

Ezt azonban csak úgy tudta elérni, hogy gyermekeit hazaszerető, jó katonává nevelte és képezte. A római nevelés abban hasonló a spártaihoz, hogy itt sem "önzetlen műveltséggel" akarták a gyerekek egyéniségét gazdagítani, hanem képessé akarták tenni őket az állami célok szolgálatára. Abban viszont eltér, hogy a gyermekek nevelésében sokkal nagyobb helyet kapott a család. A családban is megtettek azonban mindent, hogy már a kisgyermekben kialakítsák a hazaszeretetet, a hazáért való önfeláldozás, a bátorság és a virtus megbecsülését. Az intézményes nevelés megjelenése előtt a gyermekeket, fiatalokat a család, a hadsereg és a közélet színtere: a Fórum nevelte. Hétéves koráig édesanyja volt első nevelője. A szeretetteljes gondoskodáson túl tőle tanulta meg az ősi hagyományokat, a vallás legfontosabb tanait, a fegyelmezett és hazaszerető magatartás normáit. Azután hogy elmúlt hétéves, édesapja vette át nevelését, oktatását. Megtanította írásra, olvasásra, számolásra, s a gyakorlati élet legfontosabb szabályaira. Később a már serdültebb római gyermekeket jól szervezett táborokban készítették fel arra, hogy képesek legyenek katonai kötelességeik teljesítésére, mindenekelőtt a hatalom megvédésére. Valamint kedvet csináltak nekik a hadseregbe való csatlakozásra. Később a hódító Róma érintkezésbe lépett más népek kultúrájával, műveltségével, mindezeket a hatásokat befogadta, asszimilálta. A görög kultúra hatására megjelenik az egységes iskolarendszer és egyes hagyományszerető római polgárok rosszállása ellenére, is fokozatosan felváltja a családi oktatást és nevelést. A római iskolákban az írás, olvasás, számolás elsajátítása mellett nagy hangsúlyt kapott, hogy a fiatalnak erős és szilárd jelleme és erős fizikuma legyen. A testedzések célja nem a görögök szellemének megfelelő esztétikus, arányosan fejlett testalkat kialakítása volt, hanem a jó katona erőteljes fizikumáé. A testgyakorlás a római fiatalok életéhez szorosan hozzátartozott, külön e célra kialakított épületekben végezték a katonai gyakorlatokat. Mivel a nők Rómában jelentősebb közéleti szereplésre nem számíthattak, a lányok nevelése nagymértékben különbözött a fiúkéétól. Erényes feleségekké, gondos édesanyákká kellett válniuk, s az ehhez szükséges tudást a családi nevelés keretei között sajátították el.

Pár szóban a római hadseregről: a birodalom életében időszakoktól függően lehetett önkéntesen jelentkezni és volt mikor sorozták az újoncokat. A sorozás vagy jelentkezés alsó korhatára 17 év volt. - Itt azonban megjegyezném, hogy a 17 éves újonccal nem sokat tudtak volna kezdeni a légiók kiképzői, ha azt a fiataalt a családi vagy iskolai nevelés során nem készítették volna fel mind szellemileg, mind fizikailag a hazája szolgálatára. És itt egyben el is kell gondolkoznunk azon, amire az ókori rómaiak is rájöttek, hogy ha nem nevelnek ki folyamatosan egy szellemileg és fizikailag erős, hadra fogható fiatalságot nem lesz hosszú

életű az államuk. - Az ötéves kiképzés során tökéletesítették az újdonsült légionáriusok vívó és dárdavető tudását, megtanulták az egyéni illetve a különböző kötelékekben és alakzatokban történő harcászatot. A római hadsereg érdekessége, hogy különböző foglalkozásokat is megtanulhattak például: lehettek ácsok, kőművesek, földmérők stb.

Visszakanyarodva a saját történelmünkhöz láthatjuk, hogy nem csak az ősmagyarok tartották fontosnak, a fiatalok harcosokká nevelését. Haladva közben az időben elérkezünk nemzetünk kialakulásának egyik legfontosabb pontjához: a honfoglaláshoz. Mint tudjuk honfoglalásnak azt a folyamatot nevezzük, amikor a magyarok 895 és 896 között a birtokukba vették a Kárpát-medencét. De mi is volt ez pontosan és miért történt? Rengeteg könyv ír a honfoglalásról, annak lehetséges okairól és előzményeiről. Lehetséges, hogy más nomád népekkel való háború elkerülése miatt hagytuk el Etelközt, de lehet csak a szimpla demográfiai növekedés miatt volt indokolt az új terület birtokbavétele. Bármi is volt a kiváltó ok azt érdemes figyelembe venni, hogy az akkori körülmények között a körülbelül 350.000 fős magyar népet, köztük arányos mértékben öregeket, betegeket, gyerekeket, és állapotos nőket átvezetni egy ekkora távolságon, milyen logisztikai, katonai és stratégiai gondolkozást igényel. Ez még valljuk be, a mai modern technikával sem lenne egyszerű feladat. Egyet viszont leszögezhetünk: a folyamat mindenképpen tervezett áttelepülés és nem fékevesztett menekülés volt. Hiszen egy ilyen mértékű áttelepülés nem kevés tervezést és felkészülést igényel. Nagy mennyiségű tartós élelmiszer, az állatoknak takarmány szükséges, az útvonalat és a terepet pontosan fel kell deríteni, amit nem lehet fejvesztett menekülés közben kivitelezni. A korabeli források szerint a honfoglalás legalább két szakaszban zajlott le. Először az ország keleti, majd a nyugati részét vették a birtokukba. Mindezek a hódítások nagyobb csaták nélkül zajlottak, a magyarok nem ütköztek számottevő ellenállásba. Ehhez azonban vezetőink felismerésére volt szükség, mert ekkor a Morva állam hadban állt a Keleti frankokkal, ezért tudták ősink nagyobb ütközet nélkül elfoglalni a térséget, és nem azért mert lakatlan volt. De nem volt elég elfoglalni az új hazát, azt meg is kellett tartani. Arra, hogy valamilyen más nép kísérletet tegyen a magyarok kiűzésére a Kárpát-medencéből, először 907-ben került sor a Keleti frankok által. Ekkor került sor a pozsonyi csatára, amikor is ősünk legyőzték az ellenük támadó külső ellenséget, ezáltal stabilizálva pozícióikat. Itt döbbenhetünk rá, hogy mennyire fontos volt, hogy az ősmagyarok úgy neveljék a gyermekeiket, ahogy. Hiszen ha belegondolunk, hogy az akkori magyar apák nem képzik kemény harcosokká a fiaikat, akkor valószínűleg ma nem lennénk itt.

A pozsonyi csata után egy új korszaka kezdődött a történelmünknek, melyet kalandozások néven ismerünk. De mik is voltak ezek a kalandozások és miért történtek? Azért kívánom részletezni ezt, hogy rávilágítsak miért volt szükség még a honfoglalás után is katonákká képezni és nevelni a fiatalokat.

Kalandozásoknak vagy kalandozó hadjáratoknak a 9. század végén és a 10. században elindított Nyugat- és Dél-európai irányba végzett magyar hadmozdulatokat nevezzük. Ezeket a hadmozdulatokat gyakran, véleményem szerint tévesen csupán rabló- és zsákmányszerző hadjáratoknak titulálják. Ennek a megítélésnek az lehet az oka, hogy a korból származó nyugati krónikások által írt írásos emlékek elfogult, túlzó képet mutatnak a magyarokról és az általuk okozott pusztításról, hiszen az ottani krónikák írói a magyarokat ellenségüknek tekintették. Bár kétség kívül a kalandozások céljai között szerepelt a zsákmányszerzés és a törzsi feszültségek enyhítése is, azonban a hadjáratok fő célja sokkal árnyaltabb más népek pusztta kifosztásánál. A pozsonyi csata után a magyarság vezetői rájöhettek, hogy nem lesz hosszú távú megmaradásunk a Kárpát-medencében, ha nem mutatunk fel erőt a szomszédaink felé. Ezért a magyar vezetés látva Európa feudális szétagoltságát minden évben megelőző hadjáratokat vezetett nyugati és déli irányba ezzel biztosítva a hátszínét. Ezt alátámasztja az is, hogy ezekben a hadjáratokban a magyar haderő csak egy kisebb része vett részt, míg a nagy része az ország védelmét látta el. Azonban előfordult az is, hogy a kalandozó hadjáratok két egymással hadban álló fél egyik szövetségeseként mentek végbe. Ez pedig azt bizonyítja, hogy akkori vezetőink nem csak katonailag, hanem politikailag megállták a helyüket. A zsákmányszerzésre pedig az ad magyarázatot, hogy a kor hadviseléséhez hozzátartozott az ellenséges területek dűlása, ezáltal kicsikarva a győzelmet a másik féltől. Mindezeket figyelembe véve a zsákmányszerzés mellett ezek a hadjáratok egy nagy ívű katonai stratégia részei lehettek, melynek célja a Kárpát-medencei magyar hatalom megszilárdítása és annak megakadályozása, hogy Európában egy azt veszélyeztető államalakulat létrejöhessen.

Méltán nevezhetjük ezt a korszakot nemzetünk egy dicső korszakának. Hiszen a honfoglalás és 970 között kb. 74 hadjáratot vezettünk Európa több térségébe, melyek szinte kivétel nélkül sikerrel zárultak. Miért tudtak sikeresek lenni ezek a hadjáratok? Ahogy már említettem a kor Európája nem volt egységes és állandóak voltak a belső viszályok. De véleményem szerint a sikerességnek nem ez volt az oka, hanem a magyar hadvezetés stratégiai zsenialitása és a magyar harcosok gyermekkortól elsajátított kiváló lovaglótudása és fegyverforgatása miatti magas harcértéke. És a kulcsszó itt található az előző mondatban, hogy mennyire lényeges és fontos volt a gyermekek erős, katonás nevelése.

Mert így tudta felnőttkorára az a magyar katona harcértékében felülmúlni Európa más katonáinak harcértékét. Hiszen szétagoltság ide vagy oda semmit nem ért volna az egész megfelelő képességekkel rendelkező magyar harcosok nélkül. Ennek bizonyításaképpen elég, ha csak ránézünk egy a magyar kalandozó hadjáratokat ábrázoló térképre. Jó formán nem találunk rajta olyan európai államot, ahol a kalandozó magyarok meg nem fordultak volna. A legtávolabbi pont ahová eljutottak a mai Spanyolország területén található. Itt muszáj belegondolnunk abba, hogy több mint 1100 évvel ezelőtt, milyen katonai zsenialitást igényelhetett, hogy a hátszágtól olykor több ezer kilométerre elvezessenek egy sikeres hadjáratot. Hiszen meg kellett találni a megfelelő útvonalat, azokat előtte fel kellett deríteni, a katonákat rendben eljuttatni a csata helyszínére, közben őket és az állataikat élelmezni, áthaladni számos idegen térségen, majd végül megnyerni a csatát és hasonló rendben hazavezetni a sereget és közben orvosolni minden egyes esetlegesen felmerülő logisztikai problémát. A mai modern eszközök mellett sem lenne egyszerű egy ilyen teljesítmény elérése. Muszáj hangsúlyoznom, hogy ezek nem sikerülhettek volna olyan fegyelmezett és képzett magyar katonák nélkül, akiket gyermekkoruktól kezdve erre tanítottak.

De sajnos, mint minden dicső kornak egyszer ennek is vége lett. A 10. század közepére egyre jobban felszámolódott Európa szétagoltsága és az ottani katonai vezetők kezdték kiismerni a magyar harci stratégiákat. A Nyugat-európai hadjáratoknak 955-ben az ausburgi csata vetett véget. Bár a közhiedelemmel ellentétben nem volt akkora nagy a vereség, mivel a harcosok nagy része hazatért. De vezetőinket mégis meggyőzte a nyugati irányba vezetett hadjáratok beszüntetéséről. Déli irányba még egy ideig folytatódtak a kalandozások, de egy 970-ben elszenvedett vereség ennek is véget vetett. A magyar vezetés belátta, hogy többé nem lehet sikeres megelőző hadjáratokat vezetni a szomszédos államokba a hátszág megvédése érdekében. Így válaszút elé érkezett: vagy megvárja, míg annyira megerősödnek a szomszédos államok, hogy egy idő után kiverik a magyarságot a Kárpát-medencéből vagy megpróbálnak valahogy beilleszkedni Európa népei közé.

Ezzel elérkezünk államalapításunk korába. Szent István királyunk abban látta a magyarság jövőjét, hogy hasonlóakká válunk a többi európai néphez. Mivel életmódunkat tekintve ekkor a magyarok nagy része már letelepedett a szomszédos népekhez hasonlóan, ezért a változást magában a néplélekben akarta elérni. Ehhez a legjobb módot a keresztény hitre való áttérésben látta. Szent István fokozatosan felszámolta a törzsi megosztottságot és lassan elérte, hogy a teljes Kárpát-medence királya legyen. Egyúttal a törzsi vezetőkkel való leszámolással a keresztény hitet is elterjesztette országában.

Ezzel elérte, hogy szomszédaink elismerjék államunkat, mint keresztény Magyar Királyságot, megteremtve így a külpolitikai stabilitást. Ez az áttérés azonban gyökeres változásokat hozott a magyar nép életének minden terén. Én elsősorban azt fogom vizsgálni, hogy a magyar haderőben és ezáltal, a magyar gyermekek nevelésében milyen változásokat hozott az új hit felvétele és a nyugati minta követése.

A keresztény egyház megjelenésével együtt megjelennek az egyházi iskolák is. Első királyunk két érsekség (Esztergom és Kalocsa), valamint nyolc püspökség alapításáról intézkedett (Győr, Veszprém, Pécs, Csanád, Eger, Vác, Nagyvárad, Gyulafehérvár). Ezekben a helyeken székesegyházi iskolák működtek. Valamint a folyamatosan megalakuló kolostori iskolák várták a szerzetesi életet választó magyar fiatalokat. Az iskolák célja egyrészt, egy magyar származású papgeneráció kinevelése volt, akik majd később elláthatják a külföldről behívott társaik munkáját, másrészt olyan fiatalok képzése akik, az egyházi szolgálat ellátásán túl világi értelmiségi funkciókat is betölthetnek. A latin szövegekkel való foglalkozás mellett legfontosabb feladatuk a testedzés, a fegyverforgatás elsajátítása volt, hogy a jövőben ők legyenek a térségben a kereszténység harcos képviselői. A falusi lelkészek képzésének más módja is volt. Ha a faluban működő papok összegyűjtötték a tanulni vágyó fiúkat, átadhatták nekik mindazt, amit maguk is tudtak: olvasni és énekelni tanították őket, bevezették őket az egyházi szertartásokba, megismertették velük az alapvető egyházi latin szókincset, a liturgikus szövegeket és énekeket. Mindezek birtokában az egyházmegye székhelyén a püspök pappá szentelhetette ezeket a fiúkat. A tanulásnak ez a módja a társadalmi felemelkedésnek is kiváló eszköze volt: szegény sorsú szülők gyermekeiből lehettek így megbecsült lelkipásztorok vagy akár tudós klerikusok. Ez a társadalmi mozgás - tehát a szolgástorú gyerekek klerikussá emelkedésének folyamata - nem mindig volt zavartalan. Időnként erőre kaptak az ezzel ellentétes nemesi tendenciák. Könyves Kálmán után csak földesúri engedéllyel tanulhattak a jobbágyok így legtöbbször csak a nemesi származású fiatalok részesülhettek iskolai képzésben.

A hadsereget tekintve István király úgy vélte, hogy a nomád harcmódorú könnyűlovasságból álló haderő, már nem elég hatékony az országa megvédésére. Ezért az államalapítás után nyugati típusú hadsereg szervezésébe kezdett. A könnyűlovasságot nehézlovassággal és gyalogos egységekkel egészítette ki. A nehézlovasság megjelenésével azonban megjelent hazánkban is a Nyugat-Európában már elterjedt lovagi kultúra. A lovagi kultúra egy olyan meghatározó jelenség volt az ifjúság nevelésében és harcossá képzésében

nem csak hazánkban, hanem az egész kontinensen, melyről úgy gondolom érdekesebb hosszabb említést tenni.

A lovagság eredete a 8-9. századba nyúlik vissza. Ekkor Európa hadszíntereinek döntő fegyvernemévé a páncélos nehézlovasság vált. Később ebből a fegyvernemből alakult ki a lovagság eszménye és kultúrája. Magyarországon a XI. századtól - a feudalizmus megszilárdulásától - kezdve a fejedelmi udvarok többségében jelentős udvari kultúra keletkezett. A környékbeli nemes fiatalok itt gyűltek össze, hogy megismerjék a feudális társadalom szokásait, szert tegyenek azokra az ismeretekre és készségekre, amelyekre majdani életükben szükségük lehetett. Lovag eleinte csak nemes ember lehetett, de később az alsóbb néprétegekből származó katonák is bekerülhettek a lovagok rendjébe. A lovagi cím nem volt örökölhető vagy adományozható, kizárólag a nevelési folyamat révén elnyert tudásuk által válhattak lovaggá. Az avatással azonban a lovag származzon a társadalom bármely rétegéből is, az uralkodói osztály tagja lett.

A lovagok nevelését már 6-7 éves korban kezdték. Miután otthon a vallás alapjait, a legfontosabb erkölcsi szabályokat, a fegyverforgatás alapvető készségeit már elsajátították a gyermekekkel, elküldték őket a főúri udvarokba, ahol tovább folytatódhatott a lovaggá nevelésük. A főúri udvarok nem iskolás "könyvműveltséget" adtak, mint amelyet a klerikusok szereztek az egyházi iskolákban. Ezek a fiatal fiúk a valós élet keretei között, a lovagi tornák, vadászatok, fegyvergyakorlatok forgatagában tanulták meg mindazt, amire a későbbiekben szükségük lehetett. Bátor, hősies férfiak nevelése volt a cél, akik készek életüket habozás nélkül feláldozni a szent cél érdekében. A lovagi ideál erősen hasonlított, ahhoz a görög ideálhoz, amellyel már Spártában találkozhattunk. Ismét megjelent a férfiak között egyfajta testkultusz, értékévé vált a harcedzettség és a fejlett, erős fizikum. Valamint a fizikai erő tisztelete mellett, megjelentek a megfelelő lelki erények is. A jó lovag lelki tulajdonságai a feltétlen bátorság, ezáltal a gyávaság megvetése, a kitartás a legreménytelenebb helyzetekben is, a hazafiasság, a bajtársiasság, a szenvedés és a halál megvetése, a mértékletesség és az önuralom, valamint a már legendássá vált lovagiasság volt, ami a legyőzöttek iránti nagylelkűség, a gyengék és elesettek gyámolítása és a női nem feltétlen tiszteletét foglalta magába. Ehhez társult még a király vagy más hűbérúr iránti feltétlen tisztelet és hűség, valamint a gyermekkoruk óta beléjük nevelt mély keresztény hit. A lovagi kultúra abban is hasonlított a göröghöz, hogy itt is előbbre valónak tekintették a fizikai felkészültséget és a gyakorlati képzést a szellemi tanulmányoknál. 14 éves korukig az apródok egy lovag szolgálatában megtanulták az íjászatot, az úszást, a lovaglást, az ökölvívást és a birkózást,

melyek a lovagi tudományok alapjait képezték. Az apród a 14. évét betöltve vált fegyvernökké. Ekkor tanulták meg és tökéletesítették a lovagi harcmodor fegyveres részeit.

A kardvívást, a buzogánnyal való közelharcot, a dárdahajtást. Valamint ekkor már részt vehettek a lovagi tornákon és esetleg egy csatában is, mint a lovag fegyvernöke, azaz segítője. A fegyvernök, ha elérte a 20-22 éves kort és bizonyítani tudta szellemi és fizikai felkészültségét és olyan erkölcsi erényeket, melyek a lovaggá váláshoz szükségesek, akkor késznek látták őt vezetői és csodás szertartással lovaggá avatták.

Jogosan feltehetjük a kérdést: hogy hogyan tudott kialakulni ez a sajátos kultúra és miért volt erre szükség? A válasz egyszerű: a fiatalok között akkor is megvolt a vágy egyfajta elítésedésre, arra hogy többnek érezhessék magukat a többiektől és ez a lovagság által meg is valósulhatott. Mert azokat a harcosokat mindenki tisztelte. És hogy miért volt erre szükség? A lovagság rendkívül nagy erőt tudott képviselni a korban. Egy erős lovasroham el tudott dönteni egy-egy csatát. A történelmet ismerve pedig azt mondhatjuk, hogy erre szükség is volt olykor a haza védelme érdekében. A lovagságnak végül az első tűzfegyverek megjelenése vetett véget mind Nyugat-Európában, mind pedig Magyarországon a törökök által.

Ezzel el is érkeztünk történelmünk újabb szakaszába a török háborúk és hódoltság idejébe. Ez a korszak tartogatott számunkra hideget és meleget is. Voltak idők, amikor hősiiesen védekeztünk és helytálltunk a külső támadóval szemben, például a Hunyadiak korában, és voltak idők, amikor mi lettünk Nyugat-Európa védőbástyája és, ezáltal az állandó csatározások és pusztítások helyszíne. Az pedig, hogy mi váltunk Európa és az Oszmán Birodalom ütközőzónájává 150 éves török megszállásba és az ország lakosságának nagyszámú pusztulásához vezetett. De ne szaladjunk ennyire előre. A következőkben azt fogom vizsgálni, hogy milyen változásokat jelentett az ifjúság katonai képzésére nézve a törökök megjelenése hazánk déli határánál, majd később pedig milyen változásokat hozott ugyanebben a tekintetben a török megszállás.

Luxemburgi Zsigmond királyunk (1387-1437) látva a törökök által jelentett fenyegetést, meghirdette Európa utolsó kereszties hadjáratát. Az egyesült magyar és nyugati lovagi hadsereg 1396-ban Nikápolynál került szembe a törökökkel és elveszítette a csatát. A lassú és olykor fegyelmezetlenül harcoló nehézpáncélos lovagság nem tudott megbirkózni a jól kiképzett és fegyelmezett janicsárgyalogsággal, a mozgékonyabb és könnyebb fegyverzetű könnyűlovas szpáhikkal és a modern tűzérési eszközökkel. Magyarországon ez jelentette a lovagi harcmodor és képzés végét. A vereségből levont tanulságként Zsigmond királyunk két

fontos döntést hozott. Először is várak építését rendelte el Magyarország déli határánál a határvonal megerősítése céljából, majd a török szpáhik elleni harcra megszervezte a magyar könnyűlovasságot. Ez volt az ún. telekkatonaság. Ez a jórészt jobbágyokból álló képzetlen könnyűlovasság nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, de később ez szolgált alapjául a világhírű magyar huszárság kifejlődésének. A huszárságról úgy gondolom érdemes pár szót ejtenem, mert egy olyan fegyvernemről van szó, ami Mátyás király korától kezdve a második világháborúig megtalálható volt a magyar hadseregben. A majd 500 éves működése alatt pedig harcmórával, ügyességével és bátorságával a magyar huszár világhírré tett szert.

A huszárság kialakulását már meglévő alapokon jött létre. Ahogy fentebb már olvashattuk az honfoglalás korában a magyar gyermek életét szinte már lóháton kezdte. És ez a kisgyermekkorától elsajátított kiváló lovagló tudása adta az alapot a nomád könnyűlovas hadviselésnek. A könnyűlovasság azonban háttérbe szorult az államalapítás után és a nyugati nehézlovas hadviselés került előtérbe. A törökök megjelenésével viszont uralkodóink rájöttek, hogy a könnyűlovas hadviselés képességére újra szükség van a hadseregben és ezt a képességet vissza kell hozni. Magát a képességet nem volt annyira nehéz visszahozni, hiszen a magyar fiatalok mindennapjaihoz hozzátartozott a lovaglás. A könnyűlovas haderőt, először Mátyás király fekete seregében említik huszároknak. A huszárság kezdeti képzéséről keveset lehet tudni. Mátyás király huszárjai jobbágyszármazású fiatalokból kerültek ki, akiket a földesúr érdemesnek látott a katonai szolgálat ellátására, és nem pedig kóborló zsoldosokból. A kiváló lovaglótudásukra építkezve a fiatalokat megtanították arra, hogy minden harci tevékenységet el tudjanak végezni a lóháton. A kiképzés végére már nem lehetett beszélni külön lóról és lovasról, hanem csak huszárról, mintha egy személy lennének. Fegyverzetük ekkor egy kb. 2 méter hosszú kopjából, egy kétélű szablyából és egy fokosból állt. A huszár csapatok részben kiváló harci képességeik miatt, részben a jó hadvezéreknek köszönhetően, hamar kitüntették magukat a törökök elleni harcban. Mátyás király állandó hadseregének II. Ulászló alatti szétzüllesztésekor, főleg a huszárcsapatok maradtak együtt és részben a királyi és királynéi dandárokhoz, részben pedig a végekhez lettek beosztva. A végvárak közt harcoló huszárok pótolhatatlan védő feladatokat teljesítettek, nélkülük összeomlott volna az amúgy is omladozó, rozoga határvédelem. Sajnos a kor uralkodói nagyhatalmi harcaikban nyugaton alkalmazták őket a fő veszély, a török elleni ország védelem helyett. Az ország három részre szakadásával az erdélyi fejedelmek szabadságküzdelmeiben is mindkét oldalon sok huszárcsapat küzdött, sajnos sokszor magyar a magyar ellen. A 30 éves háborúban is jelentős számban küzdöttek. Jelentős szerepük volt II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában is. Rákóczi

kuruc huszárai a portyázó, lesvető, rajtaütő hadmozdulatokkal aratták sikereiket. A magyar huszárok ott voltak a napóleoni háborúban, ahol szintén kitüntették magukat.

Majd szintén legendává váltak az 1848-49-es szabadságharc küzdelmeiben, ahol hősiesen harcoltak Magyarország függetlenségéért. A szabadságharc bukása után rengeteg magyar huszár harcolt megint külföldön. Számos európai ország konfliktusaiban vettek részt, de még az amerikai polgárháborúban harcoló magyar huszárokról is lehetett hallani. Ezek a harcosok ott voltak a 20. század mind a két nagy háborújában. És igen még a második világháborúban is halhattunk magyar huszárok által végzett lovasrohamokról, melyek meghátrálásra készítették az ellent. Ha fel kellene sorolnom a magyar huszárok közel 500 év alatt véghezvitt minden hőstettét, minden egyes helytállását a túlerő ellen vívott küzdelemben, minden bátor és hősies küzdelmét és minden heroikus pillanatát, akkor ahhoz egy nagyon vastag könyvet kellene írnom és még akkor is valószínűleg csak ezek töredéke lenne benne. Összegezve tehát láthattuk, hogy a magyar huszárság majd 500 éves fennállása alatt nem csak Magyarországon, hanem rengeteg más országban is nagy elismertséget szerzett magának egyedülálló harcmóddora és hősiessége miatt. Feltehetjük a kérdést, hogy ez jelenség milyen szerepet játszott a magyar ifjúság életében és fiatal elődeink katonai képzésében. A válasz, hogy ez is egyfajta elitesedést indított meg a fiatal férfiak között már a kezdetektől fogva. Hiszen lovas katonának lenni mindig rangot jelentett és ezáltal a hierarchia magasabb fokán tudhatta magát, bármely néprétegből is származzon. A huszárság soraiban ugyanis megtalálhatóak voltak mind elszegényedett nemesi származású és mind jobbágysorból érkező ifjak. Valamint egyáltalán nem csoda, hogyha a magyar kisgyermek hallva a szüleitől, a mesébe szőtt számtalan hősi huszárlegendát maga is az akar lenni. Ez a lovas harcmódor pedig annyira meghatározó lett, hogy a mai napig őrzik ennek a hagyományát egyes lovas hagyományőrző egyesületek és nem hagyják emléküket kiveszni a köztudatból.

Visszakanyarodva a török háborúk idejébe, Mátyás király uralkodása alatt Magyarországon létrejött egy a korban egyedülállónak számító zsoldoshadsereg, az ún. fekete sereg. Erre azért kívánok kitérni, a külföldi zsoldosok mellett számos magyar származású katona is harcolt benne. Tudni kell azt, hogy a zsoldos katonák megítélése már abban a korban is kétesnek számított. Hiszen akkor is mindenki tudta, hogy ezek a katonák kizárólag a fizetségért és nem a hazájukért vagy valami más nemes célért harcolnak. Akkor még is miért választotta egy fiatal férfi ezt a kétes megítélés alá tartozó életpályát? Sajnos az akkori világban is rengeteg gyermek jutott olyan sorsa, hogy életében szociális nehézségek adódtak (árva lett, sok testvéres családban született, elszegényedtek...) és abban látta a kiugrási

lehetőséget, hogyha harci képességeit pénzzé teszi. Bár biztosan voltak benne olyan harcosok is, akiket szimplán a vagyonszerzés vagy a személyes dicsőség utáni vágy hajtott oda.

Rendkívül jól szervezett, korszerű hadászati elveken alapuló hadsereg volt. Állandó létszáma 8-10 ezer fő volt, de hadjáratok idején ennek kétszeresére duzzadt fel. A hadseregben megtalálható volt a gyalogság, a modern tüzérség, a nehéz-és könnyűlovasság (huszárság). Hatékonysága legfőképpen abból adódott, hogy a kiváló hadvezetés megfelelően tudta együtt használni és nem egymás ellen a különböző fegyvernemeket. Mátyás király halála után az új király, II. Ulászló igyekezett megtartani a sereget, ám zsoldot nem tudott biztosítani, így egy részük abbahagyta a katonáskodást, más részük pedig elszegődött más királyok zsoldjába. A maradékot a török fenyegetés elhárítására a délvidékre küldték, de mivel továbbra sem fizettek zsoldot, a katonák rabolni, fosztogatni kezdtek. A vidéket fosztogató sereg maradványait Kinizsi Pál alsó-magyarországi főkapitány verte szét királyi beleegyezéssel.

Sajnos Mátyás királyunk halála után egyre inkább megpecsételődni látszott az ország sorsa. A vész 1526-ban következett be a mohácsi csatával. Amikor is a két és félszeres túlerővel szemben kiálló magyar hadsereg súlyos vereséget szenvedett. A hatalmas embervesztéshez társult, hogy a csatában elesett a király és az ország főbb méltóságai is. Ez pedig megpecsételte az ország sorsát. Ezzel Magyarország három részre szakadt és elkövetkezett a 150 éves török megszállás időszaka. Ez a nemzettünk számára gyászos időszak egy új fogalmat vezet be a magyar fiatalság életébe: a végvári vitézkedést.

Kik is voltak a végvári vitézek? Ez a korban egy elég tág fogalomnak számított. Hiszen megtalálható volt közöttük minden népréteg, számos különböző nemzetiség és korosztály. A főuraktól kezdve - akik várkapitányok vagy főtisztek lettek – a kismemességen át a jobbágyokig tényleg mindenki megtalálható volt itt. Nemzetiségüket tekintve szintén nem volt egységes a kép, mert a Kárpát-medencében élő összes nemzetiség megtalálható volt a vitézek soraiban. Számukat pontosan nem lehet megmondani. A végvári vitézek elméletileg zsoldos katonák voltak, bár zsoldjukat gyakran nem kapták meg. Ezért gyakoriak voltak a portyázások a török területekre. A háború idején ők látták el a várak védelmét, békeidőben pedig párbajokban próbálták legyőzni az ellenséget. Mai szemmel azt mondhatnánk, hogy abban az időben a vadnyugathoz hasonló állapotok uralkodtak Magyarországon.

De miért választotta egy magyar ifjú ezt a bizonytalan és kilátástalan életformát? Nagy részük olyan magyar gyerekekből állt össze, akiknek a szülei odavesztek a háborúk vagy a török portyázások során. A fiatal fiúk ezért más alternatíva híjában felkeresték a legközelebbi

végvárat, ahol katonának képezték őket. Voltak, akiknek életben maradt a családjuk, de el kellett menekülniük a földjükről és a szegénység miatt választották a végvárat. De voltak olyanok is, akiket csak a vitézi virtus és a haza védelme hajtott a végvári vitézek soraiba. Kiképzésükről keveset lehet tudni és nem is volt egységes. Amikor a fiatal fiú felkereste a várat az idősebb katonáktól tanulta meg a végvári élethez szükséges dolgokat. Az elsődleges az volt, hogy minél jobban tudjon vívni, amit az egyébként tiltott, de gyakori párbajokban tudott hasznosítani a törökök ellen. A többi tudást pedig az élettől tanulta meg. A végvári vitézkedés inkább volt mondható egy életformának, mint hivatásnak.

Ahogy mindennek a történelemben, a végvári vitézkedésnek is vége lett. 1684-ben XI. Ince pápa nagy diplomáciai erőfeszítések árán létrehozta a Szent Ligát, amelynek célja az európai török uralom felszámolása volt. 150 évet kellett várnunk Európa segítségére, amit akkor kaptunk meg, amikor az Oszmán Birodalom már ténylegesen a nyugati világot fenyegette. Ez a segítségnyújtás sem volt azonban önzetlen. I. Lipót Magyarországot fegyverrel visszafoglalt területnek nyilvánította és nem pedig önálló országnak. Az 1687-ben Pozsonyban összehívott országgyűlésen lemondatta a magyar nemességet a szabad királyválasztás jogáról, és elismertette a Habsburg-ház férfi ágának örökös jogát a Magyar Királyság trónjára. A küldötteket lemondatták továbbá az Aranybulla ellenállási záradékában megfogalmazott jogokról is. A hadsereget tekintve uralkodó megtiltotta önálló magyar haderő felállítását, feloszlatta a végvári katonaságot, és elrendelte az ország belsejében lévő kővárak felrobbantását, attól félvén, hogy azok lázadás fészkei lehetnek. Ez az intézkedés a magyar katonai képzést nagyban visszavetette és végül a Rákóczi szabadságharchoz vezetett.

Mint tudjuk, a Rákóczi szabadságharcot egy kompromisszumos béke zárta le, mely viszonylag rendezte a magyarok sérelmeit, de az önálló hadsereg felállítására ezek után sem lett lehetőség. A magyar fiatalok katonai oktatása ebben az időben sajnos a török megszállás miatt, elmaradt a nyugatitól. Ezt felismerve Rákóczi Ferenc fejedelem megalapította a „nemes ifjak kompániáját” azzal a céllal, hogy biztosítsa a lehetőséget a fiatal férfiaknak a katonává váláshoz. Ez a szabadságharccal együtt elveszett.

A fiatalok rendes katonai képzésére Mária Terézia alatt lesz ismét lehetőség. Megalakulnak az ún. ezrediskolák. Ezek az iskolák a békehelyőrségekben jöttek létre, ahol 15-18 éves fiúkat képezték ki a tiszti szolgálatra. A tananyag elsősorban hadi tudományokból állt, de tanultak „civil” tantárgyakat is úgy, mint matematika, történelem, földrajz...stb. Az iskola elvégzése után hadapródként kezdhették meg a szolgálatot és egy idősebb tiszt mellé

beosztva ismerkedhettek meg a megtanultak gyakorlati módjáról. A magyarországi katonának vágyó fiataloknak, a közös hadsereg szinte minden magyar ezredénél volt egy ilyen iskola.

Ez a képzési forma 1852-ig megmaradt. A korból ki kell emelni a Mária Terézia által 1752-ben megalapított bécsi előkészítő iskolát és a bécsújhelyi katonai akadémiát. Az előbbiben 8 és 13 év közötti gyerekeket tanítottak és képeztek az ezrediskolák számára. Itt írni, olvasni, számolni és latinul tanították a gyerekeket és felkészítették őket az elkövetkező katonai képzésre. A bécsújhelyi katonai akadémia 14-18 éves fiatalok számára biztosította a lehetőséget a katonai pálya irányába. A bécsújhelyi akadémiáról érdemes megjegyezni, hogy mai napig ezt a feladatot látja el. Mária Terézia a legelőkelőbb országokkal akarta egyenlővé tenni a tisztikarát, ezért kívánt számukra megfelelő nevelést biztosítani. Ki kell emelni egy 1752-ben hozott rendeletét melyben kimondja, hogy a 10 évig szolgáló tiszt nemesnek tekintendő.

Egy ideig a királynő intézkedési biztosították a hadsereg számára a megfelelő mennyiségű tisztet, de II. József alatt már újra tiszthiány lépett föl. Ezt a helyzetet használta ki a magyar főnemesség, amikor is egy régóta áhított vágyat akartak valósággá váltani: az önálló magyar tisztképzést. Ennek a törvényi hátterét az 1808. évi országgyűlés teremtette meg, mely jóváhagyta a magyar tisztképző akadémia felállítását. Az akadémiát, az ügyet felkaroló és jelentős adománnyal támogató Habsburg-Estei Mária Ludovika királynéről nevezték el Ludovika Akadémiának. A király a váci főnevelő intézetnek épített kollégium épületét adományozta az iskola helyszínéül. Kálmánházy László váci püspök pedig egy nyolc holdas telket adományozott az akadémiának. Az országgyűlési törvény értelmében a képzés 1809. október 1.-jével kezdődött volna, de erre egészen 1872-ig kellett várni, mire a magyar tisztképzés ténylegesen megvalósult. Ennek több oka is volt. Egyrészt a felajánlott váci épület elég rossz állapotban volt, de nem ez volt a fő ok. Az elhúzódó napóleoni háborúk miatt a felajánlott pénzösszeg értéke körülbelül az 1/5-ére csökkent, valamint a forradalmi szellemiségtől tartó bécsi kamara is keresztbe tett az itteni képzés elindításának. Az akadémiát végül áthelyezik a mai helyére a budapesti Orczy-kertbe és Pollack Mihály építész vezetésével 1836-ra elkészül annak végleges épülete is. Ekkora azonban a magyar rendek nem elégedtek meg csupán az önálló magyar tisztképzéssel, hanem azt szerették volna, hogy az oktatás nyelve is magyar legyen. Ebbe azonban a bécsi udvar nem volt hajlandó beleegyezni és évről-évre valamilyen akadályt gördített az akadémia elindulása elé. (a Ludovika Akadémia további történetéről a későbbiekben lesz szó)

Elérkeztünk a magyar történelem következő pontjához: az 1848-49-es szabadságharchoz. A forradalom és szabadságharc a hadsereg és a magyar ifjúság katonai képzésére kifejtett hatásait fogom vizsgálni.

Mint tudjuk ebben a viharos időszakban született meg a Magyar Honvédség. Azt gondolom, hogy érdemes erről pár gondolatot ejtenem, hiszen innentől beszélünk majd önálló magyar hadseregről.

1848 májusában Batthyány Lajos miniszterelnök utasítására felszereltek tíz reguláris zászlóaljat, a nemzetőrség részeként, de ezeket e csapattesteket már honvédségként említik. Július 11.-én az országgyűlésen Kossuth Lajos indítványozására megszavazzák 200 ezer újonc felszerelését. Ezt tekinthetjük a Magyar Honvédség megalakulásának. Az újoncok kiképzését az egykori császári-királyi tisztek hajtották végre. Ők meglehetősen nehéz helyzetben voltak, hiszen felavatásukkor a Habsburg birodalomra tettek esküt és ez sokuknál komoly lelkiismereti válságot idézett elő. Ezért sok magyar származású katona végig a császári oldalon maradt. Ugyanitt érdemes megjegyezni, hogy az akkori Magyar Honvédségnek is kb. csak a 70 %-a volt magyar, a többi az országban élő (román, szlovák, zsidó, német...) nemzetiségekből tevődött össze. Ez arra enged következtetni, hogy sokkal inkább érzelmi és nem pedig nemzetiségi alapon dönt el az, hogy ki melyik oldalon harcol.

A fiatalok katonai képzését tekintve, megszervezik és 1849. január 7.-én megnyitják a Magyar Hadi Főtanodát a Ludovika épületében. A tanítás azonban most sem kezdődött meg, mert a császári csapatok rövidesen elfoglalják a fővárost és betiltják az intézmény működését.

A forradalom után 1852-ben Ferenc József elhatározza a katonai nevelő-és képzőintézetek újjászervezését. A korábbi ezrediskolák helyett 12 alsó-és felsőfokú nevelőintézetet hoz létre. Ekkor jön létre egy ilyen intézmény Kőszegen. Ezekbe az iskolákba a növendékek 11-12 éves korukba kerültek, az oktatás négy évig tartott. Az itt végzett 15-16 éves fiúk oktatósorozatokhoz kerültek, ahol altiszti, a kiválók még két év tanulással tiszti rendfokozatot érhetnek el. Az oktatás nyelve szigorúan német volt.

A legnagyobb katonai nevelésügyi reform 1874-ben (a kiegyezés után) következett be. Ekkor alakultak meg azok az iskolatípusok melyek, kisebb-nagyobb változtatásokkal a második világháború végéig működtek. Négy féle iskolatípust vezetnek be: katonai alreáliskolát 4 éves oktatási idővel, katonai főreáliskolát 3 éves oktatási idővel, hadapródiskolát 4 és katonai akadémiát 3 éves oktatási idővel. Annak, hogy a reform miért a

reáliskolai rendszert rendelte a katonai képzéshez praktikai okai voltak. A reáliskolák által megszereszhető tudást elegendőnek tartották a katonai pályához, a humán tantárgyakat, latin és görög nyelvet nagy óraszámban oktató 8 osztályos gimnáziumokkal szemben. Ezzel koránt sem azt mondva, hogy egy katonai növendéknek butábbnak kellene lennie a civil tanulóktól, sőt, csak rámutatva arra, hogy egy katonának másfajta tudásra van szüksége a hivatásához. Valamint ez az iskolatípus (két részes) nagyobb mozgást biztosított a civil és katonai irányvonal között. Az alreálból lehetett menni a főreálba és a hadapródiskolába és civil iskolákból is lehetett menni a főreál és hadapródiskolába. Az katonai oktatási rendszerbe 10 éves korukban léphettek be a fiúk és 17 majd később 18 éves korukban végeztek.

Ebben az időben fogalmazódik meg egy nagyon fontos vita, a katonai középiskolákkal kapcsolatban. Ez pedig a bentlakásosság kérdése. Kemény Ferenc a kőszegi reáliskola egyik tanára így ír erről: „a növendékeket azon testi és jellemtulajdonságokkal kell ellátni, melyekre katonai hivatásuk teljes gyakorlásához szükségük lesz. Ehhez az internátusi nevelés nélkülözhetetlen.” Ez az itt megszületett gondolat pedig ezek után szentírásnak számított a katonai középiskolák körében és számít a mai napig is. Saját tapasztalatomból állíthatom, hogy a katonai középiskolai nevelést és a kollégiumi bentlakást nem lehet egymástól elválasztani.

1897-ben született meg a törvény, mely elrendelte, hogy egy honvéd akadémiát Budapesten, egy honvéd főreáliskolát Sopronban, egy-egy hadapródiskolát Pécsen és Nagyváradon létre kell hozni Magyarországon a már meglévő közös intézményként működtetett kőszegi alreáliskola mellé.

A képzéseket tekintve legegyszerűbben úgy tudnám leírni, hogy az alreál majd később a főreál iskolák felkészítették a növendékeket a tiszti pályára és a későbbi tiszti tanulmányokra. A hadapródiskolák pedig a mai altiszteknek megfelelő állományt nevelték ki. Az al - és főreáliskolák a tanítást tekintve olyanok voltak, mint más, civil reáliskolák a korban, csak kiegészítve katonai tantárgyakkal. Valamint a kollégiumi bentlakás által lehetővé vált katonai neveléssel. A hadapródiskolákban való képzés is hasonló volt csak más tantervvel. A tantervekről és tantárgyakról nem lehet egységes képet vázolni, mert a korban - ahogy egyébként manapság is - az újabb és újabb oktatásügyi törvények állandóan változtattak valamin. A tanári karokat főként olyan katonatisztek alkották, akik kiváló műveltséggel, tanári képesítéssel és több év csapatszolgálattal rendelkeztek. Bár megtalálhatóak voltak altisztek és civil tanárok is az iskolákban, de kevesen.

Aki azt gondolja, hogy azok a gyerekek kényszerből mentek katonának tanulni, vagy azért mert buták voltak, az súlyosan téved. Ugyanis mindkét állítás valótlan. A jelentkezés a katonai iskolákba teljesen önkéntes volt. Tudni kell azt, hogy az iskolákba való bejutás egyáltalán nem volt könnyű. Ahhoz, hogy valaki felvételt nyerhessen egy ilyen intézménybe először is jó tanulmányi eredménnyel kellett rendelkeznie, szóbeli és írásbeli vizsgát kellett tennie az adott felvételi tantárgyakból és egy fizikai szintfelmérőn is meg kellett felelnie. Összegezve tehát ahhoz, hogy valaki katonai növendék lehessen mind szellemileg, mind fizikailag kiemelkedőnek kellett lenni. A felvétel után sem volt egyszerű és könnyű a növendékek élete. Mivel a civil tantárgyak mellett számos katonai tantárgyat is tanultak, az átlagos heti 27-32 tanóra helyett nekik 40-43 órájuk volt. A nehézségeket még növelték a magas szintű fizikai követelmények és a növendéki élettel járó kötöttségek. Hiszen ha belegondolunk egy katonai növendék élete rendkívül kötött egy civil diákéhoz képest. Az életét egy reggeltől estig beosztott napirend szabályozza és egy katonai laktanyához hasonló kollégiumban lakik, ahol katonás rend és fegyelem uralkodik. Ezek a gyerekek azonban önként vállalták ezt a nehézségekkel teli életet hazafiasságból és a katonai élet iránti érdeklődésből és odaadásból. A katonai növendékek olyan jellembeli fejlődést, elméleti és gyakorlati katonai tudást sajátítottak el, melyet a később katonának jelentkező fiatalok nem tudtak utolérni. De ezt az elsajátított rendet és fegyelmet az élet más területein is tudta a növendék hasznosítani. A katonai iskolákban képzett növendékek fegyelmezettségükkel és erős jellemükkel kitűntek kortársaik közül. Egy korabeli könyv így ír erről: „Ki ne ismerné ezeket a takaros gyermekkatonákat kik bizonyos időszakokban –karácson, húsvét és nyári szünidőkre - mint a vándormadarak seregesen jelennek meg szülői hazájukban az ország minden részében? Szürke a kabátja, kék a pantallója, piros a hajtókája, pozsgás az orczája! Hogy bámulják otthon, hogy irigylük egykori iskolatársai és mennyire büszkék rá az öregek! (...) Ezek a kis katonák oly büszkén szalutálnak a velük találkozó katonatiszteknek, kiknek alig érik el a derékát. Ezek a gyerekek kik testi ügyességben, hajlékonyságban, egészséges arcszínben polgári társaikat messze felülmúlják (...) Ezek a katonai alreáliskola növendékei.” Ezekből a növendékekből lettek később az ország kiváló tisztjei és katonái.

A katonai középiskolák kiváló tanulmányi eredménnyel végzett növendékei a Ludovika Akadémián folytathatták tanulmányaikat a tiszti pályához. A Ludovika 1872-ben kezdte meg az oktatást és az 1897-es törvény után vált a honvédtisztképzés főiskolai jellegű akadémiájává. Ezzel megvalósult a 19. századi magyar rendek hön áhított vágya: az önálló magyar tisztképzés magyar oktatási nyelven. A felvételizők 70%-át adták a honvéd

főreáliskolák és hadapródiskolák növendékei és a maradékot a civil iskolákból érkező tanulók. Ezek a tanulók viszont – joggal - lemaradva érezhették magukat azoktól a társaiktól, akik már évek óta ebben a rendszerben éltek és ezt a lemaradást szinte lehetetlen volt behozni.

A Ludovika Akadémiát a magyar katonai hagyományok, erények, és a hazafiasság jelképének tekintették. Az ország első katonai tanintézményei között tartották számon, ahol korszerű ismeretekkel, gyakorlatias képzéssel oktatták és nevelték a leendő tiszteket. Éppen ezért komoly (a katonai középiskolákhoz hasonló) felvételi eljáráson estek át a jelentkezők. Szóbeli és írásbeli vizsgát kellett tenniük az adott felvételi tantárgyakból, valamint orvosilag és erőnlétiileg is megfelelőnek kellett lenniük. Tehát csak azok kezdhették meg a tanulást az akadémián, akiket szellemileg és fizikailag is alkalmasnak találtak a tiszti pályára. Természetesen itt ki kell emelnem a katonai növendékek előnyét, akik évek óta erre készültek. A tanári kart tekintve a magyar haderő legkiválóbb, hosszú csapatszolgálattal és harctéri tapasztalatokkal rendelkező tisztjei oktathattak itt.

Közben, ahogy telt az idő, újabb és újabb tanévek indultak és értek véget a magyar katonai iskolákban, elérkezett a 20. század elejének nagy és véres konfliktusa: az első világháború. A háború az élet minden területére kifejtette hatását, így természetesen a magyar fiatalság katonai képzésére is. A legkisebb korosztályt (az alreáliskolásokat) Kőszegen először abban érintette a háború, hogy 1914-ben bevonult a tanári kar egy része és tartalékos, nyugállományú tisztek vették át a helyüket. Valamint megnövelték az iskola létszámát a hadapródiskolai szükségletek kielégítésére. A soproni főreáliskolában is hasonló módon oldották meg a szolgálatra bevonult tisztek hiányát. Innen azonban már 4 tanár és 72 végzett növendék a hősi halottak sorába lépett. A két (pécsi és nagyvárad) hadapródiskola a háborús években takarékosan, megfeszített ütemű képzés mellett adta a csataterre a megfogyatkozott tisztek pótlására az igen fiatal, 17-18 éves, de jól felkészült zászlósokat. A két hadapródiskola a háború utolsó éveiben külföldi megszállás alá került. Pécsset 1918. november 14.-én szállták meg a szerb csapatok. A szerbek átvették az intézmény irányítását és az iskolai felszerelést Szerbiába vitték. A megszállás 1921. augusztus 22-ig tartott. 1919-ben a román hadsereg elérte Nagyváradot. A város mellett folyó harcokban a növendékek is részt vettek, de hősiességük helytállásuk ellenére az események menetén már nem tudtak változtatni. A hadapródok nagy része a város megszállása után Szegedre ment és csatlakozott Horthy Miklós Nemzeti Hadseregéhez. A képzés 17 éve alatt az iskola 1324 hadapród tiszthelyettest és zászlóst adott a Magyar Honvédségnek. 1941. augusztus 1.-jén újra megindult a képzés a régi iskola falai között.

Az első világháborút lezáró trianoni békediktátum Magyarországot a történelemben példa nélküli kegyetlenséggel és igazságtalansággal sújtotta. Az ország területének 2/3-át elcsatolták, ezáltal több millió magyar került idegen fennhatóság alá. A területi elcsatolások miatti nyersanyagveszteség az ország gazdaságát is tönkretette. A békediktátum az ország hadseregének létszámát 35000 főben korlátozta, valamint meghatározta, hogy a tisztek száma nem haladhatja meg a hadsereg összlétszámának a huszadrészét (1750 fő), az altiszteké pedig az összlétszám tizenötöd részét (2333 fő). Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a tiszt-és altisztképző iskolákkal csak a megengedett létszámban beállott csökkenéseket lehet pótolni. Ennek folytán a fenti szükségleteket meghaladó iskolákat pedig meg kell szüntetni.

A trianoni békediktátum hadsereget sújtó intézkedései miatt új időszak kezdődik a katonai iskolák életében. Ez volt az ún. rejtés időszaka, mely 1927-ig állt fenn. A békediktátumról hozott 1921. évi törvény kimondta, hogy a katonai iskolák növendékei és kiképzői is beleszámítanak az engedélyezett létszámba. A haderő vezetése ezért arra törekedett, hogy a nem engedélyezett vagy a létszámba nem férő, de fontos katonai szervezeteket polgári tárcák hatáskörébe utalja, így azok az antant ellenőrei elől rejtve maradhatnak. Megszűntek a katonai al-és főreáliskolák és a hadapródiskolák, helyettük megalakult Budapesten és Pécsen egy-egy főreáliskola és Sopronban és Kőszegen egy-egy alreáliskola. Ezek végezték a fiatalok katonai képzését, csak rejtett formában. A leventemozgalom megteremtése, mely a testnevelés keretein belül katonai gyakorlatokat tudott végeztetni a 12-21 év közötti ifjakkal megteremtette a katonai iskolák számára a katonai neveléshez szükséges keretet. Valamint az 1924. évi középiskolai rendeletben megfogalmazott célkitűzés is jól megfelelt a katonaiskolák számára: „Mindegyik középiskola célja: a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemben általános műveltséghez juttassa és a felsőbb tanulmányokhoz szükséges szellemi munkára képessé tegye.”

A nevében civil reáliskolák képzése a gyakorlatban szinte semmit nem változott. Az alreáliskolákban továbbra is 10 éves fiúk kerültek be egy katonai rendszerbe. Az iskolákban megmaradt a szigorú napirend, a kollégiumokban a katonai nevelés és a katonai gyakorlatnak pedig a cserkészképzés adott helyet. A főreáliskolák is hasonló szellemben működtek tovább és készítették fel a növendékeket a tiszti pályára. A korabeli kollégiumi rendtartás így rendelkezik: „A növendék olyan legyen, hogy az élet minden viharában az önzetlen hazaszeretet, a tántoríthatatlan becsületesség és a keresztény szellem letéteményese legyen”. Nagy figyelmet fordítottak a testnevelésre. Rengeteg versenyt rendeztek a növendékeknek és

az ezekre való felkészülés a fizikum erősítésére volt hivatott, amely közvetlenül szolgálta a választott pályát és jótékony hatásának bizonyult a személyiségre és a bajtársi kapcsolatokra is. A tanárokat tekintve a katonák nem hordhattak egyenruhát és nem viselhették rendfokozatukat. Erre az időszakra civil köztisztviselői besorolásba kerültek. A rejtés időszakának is hamarosan vége lett. Az ország katonai ellenőrzése 1927-től megszűnt, a magyar-olasz szerződéssel kitört az elszigeteltségből. Ez új lehetőségeket nyitott a hadsereg és a katonai képző-és nevelőintézetek számára.

A húszasa évek végére a nagyjából helyrejött gazdaság, a belpolitikai stabilitás és a kedvező külpolitikai helyzet lehetővé tette, hogy Bethlen István 1928-as debreceni beszédében nyíltan meghirdette a revíziós politikát. Ezzel lehetővé vált a hadsereg eleinte rejtett, majd egyre nyíltabb felkészítése a területi revízió megvalósítására. Gömbös Gyula honvédelmi minisztersége alatt (1929-1936) 65000 fő fegyverbe állítását tűzték ki célul. Ezek a változások, vagyis a képzett katonák és tisztek iránti megnövekedett igény kihatottak a reáliskolai nevelőintézetekre is. A megmaradt három nevelőintézetet egységesen nyolcosztályos reáliskolává alakították át, évfolyamonként egy osztállyal, átlagosan 35 fővel. A Ludovikára évente 100 főt kellett küldeni, ami az akadémia induló évfolyamának 50%-át jelentette. A reáliskolákban végzett növendékeket a HM osztotta be az általuk kívánt fegyvernemhez. Az intézményeknek visszaállt a korábbi katonai jellege. A tisztek újra egyenruhát viseltek, növekedett a katonai tantárgyak súlya, az eddig cserkészet fedőnéven futott katonai gyakorlatok nyíltan és nagyobb számban futottak. Mondhatni úgy is, hogy az intézmények még katonásabbak lettek. 1937-ben a rejtés időszaka végleg véget ért, s így a reáliskolai nevelőintézetek neve is megváltozhatott: a honvéd szó integrálásával ezentúl a nevek is kifejezték a katonai jelleget: M. Kir. Hunyadi Mátyás Honvéd Reáliskolai Nevelőintézet, Kőszeg; M. Kir. II. Rákóczi Ferenc Honvéd Reáliskolai Nevelőintézet, Sopron; M. Kir. Zrínyi Miklós Honvéd Reáliskolai Nevelőintézet, Pécs.

E nevelési korszak lezárásaként felidéznék néhány mondatot az OKT (Országos Közoktatási Tanács) delegációjának a katonai nevelőintézetekről 1936-ban tett látogatásuk során készített jelentésükből. A delegáció tagjai: Kornis Gyula filozófus és művelődéspolitikus, gróf Teleki Pál, Szily Kálmán és Tasnádi-Nagy András voltak. Mindnyájan civilek voltak, kitűnő pedagógiatudományi szakértők, oktatáspolitikusok és gyakorló pedagógusok voltak, így véleményüket joggal tekinthetjük függetlennek és mérvadónak. Néhány mondat a jelentésből: „Annak, hogy már kezdő fokon a pályakezdés begyökereztetése mind az iskolai tanulmányok, mind az egyéb foglalkozások és fegyelem

terén oly sikeresen megy végbe a kőszegi és soproni intézetekben a civil középiskoláéval szemben, hármasként van. 1. A felvételi szelekció. 2. A viszonylag csekély osztálylétszám. 3. Az intézetek internátus jellege. A tanulmányokban elért eredmény színvonala a polgári iskolákét eléri, sőt felül is haladja. A testi nevelés valóban elsőrendű s méltó a katonai nevelőintézetekhez. Kiemelem, milyen finom pedagógiai tapintattal keltik fel a testnevelő tanárok az ügyetlen tanulóknál a becsvágyat a jobb teljesítményre, a verseny szellemét, hogy senki hátra ne maradjon. Őszintén vallom: meglepett a fegyelemnek és a megértő szeretetnek nagyszerű egyensúlya. A polgári középiskolákban folyó nagy tömegnevelés felületességével szemben, amely a tanulók óriási létszámából és az iskolában töltött viszonylag csekély időből is következik, katonai nevelőintézeteink összehasonlíthatatlanul magasabb fokon állnak, mert valóban ismerik kívül-belül valamennyi növendéküket és ezek fejlődési menetét s tempóját.” Ezek a mondatok úgy gondolom, reális képet mutatnak a kor katonai neveléséről és véleményem szerint az elhangzott előnyös tulajdonságok a mai napig érvényesek a katonai középiskola javára egy civil középiskolával szemben.

1938. november 2.-án az első bécsi döntéssel, megvalósult a magyarság húszéves álma, amikor is visszakerült az országhoz Felvidék és Kárpátalja déli része. Ez volt a területi revízió első állomása. Közben 1939. szeptember 1.-jével kitört a második világháború. Az ország ügyes külpolitikájának köszönhetően semleges tudott maradni, és számos sikert könyvelhetett el a revízió terén, rengeteg magyar terület kerülhetett vissza az anyaországhoz. Ezeknek a területi gyarapodásoknak azonban nagy ára volt. Magyarország egyre jobban elköteleződött Olaszország és a Harmadik Birodalom irányába, végül pedig belépett a háborúba a tengelyhatalmak oldalán. A hadseregnek ezzel egyre több képzett tisztre volt szüksége, méghozzá minél előbb. Az egyre több, ráadásul a csapatnál mielőbb szolgálatba álló tisztre vonatkozó igény oda hatott, hogy a meglehetősen időigényes (8 éves) katonai reáliskolai képzést – a szociális okokból meghagyott kőszegi alreáliskolán kívül – megszüntették. 1941-től nem indítottak új reáliskolai évfolyamot. A gyors és eredményes középszintű katonai képzés megvalósításához visszanyúlnak az Osztrák-Magyar Monarchia korában működött hadapródiskolákhoz. A kormányzó 1941. április 1-jével kiadott rendeletében ad parancsot a hadapródiskolák felállítására. Hat ilyen iskola jött létre, kettő közülük a visszatért erdélyi területen: M. Kir. Görgey Arthur Honvéd Műszaki Hadapródiskola, Budapest; M. Kir. Honvéd Repülő Hadapródiskola, Budapest; M. Kir. Csaba királyfi Honvéd Gyorsfegyvernemi Hadapródiskola, Marosvásárhely; M. Kir. Gábor Áron Honvéd Tüzérségi Hadapródiskola, Nagyvárad; M. Kir. Zrínyi Miklós Honvéd Gyalogsági

Hadapródiskola, Pécs; M. Kir. II. Rákóczi Ferenc Honvéd Gyalogsági Hadapródiskola, Sopron. A budapesti repülő hadapródiskolát a kedvezőtlen helyzet miatt egy év után feloszlatták, növendékeit a többi hadapródiskolába irányították. Valamennyi településnek voltak képzési hagyományai: vagy cs. és kir. , vagy m. kir. honvéd képzőintézmény működött ezeken a helyszíneken már a Monarchia korában. Létrehozásuk hiányt pótol, ugyanis alantostiszteket képzett, akiknek az oktatása-nevelése a trianoni béke rendelkezései miatt az 1920-as évektől megoldhatatlan volt: a rejtés rendszerébe ez már nem fért bele. Így egy fokozat kimaradt a katonai képzési rendszerből. A világháború diktálta sajnálatos tény, hogy létrehozásukkal a reáliskoláknak kellett megszűnniük, tehát egy fok ismét hiányzott a képzés rendszeréből. A hadapródiskolák képzése öt éves volt, a negyedik év végén a növendékeknek érettségizniük kellett. Az érettségi után továbbtanulhattak a tisztképző akadémiák valamelyikén vagy maradhattak az ötödik évfolyamon és még egy év tanulás után az eredménytől függően zászlósként vagy hadapródörmmesterként avatták fel őket. Ahogy láthattuk az iskolák neveit, ezeknek a képzése már fegyvernemi szakirányultságot adott és tanterve, tantárgyai ezek szerint változott. Az viszont átlagosan elmondható, hogy a tanterv rendkívül zsúfolt volt, a gimnáziumi tanterv anyagán felül tanulták az általános katonai tantárgyakat és a szaktantárgyakat is. De a növendékek a zsúfoltság és leterheltség ellenére is megállták a helyüket. A kötelességtudat felülmúlt minden mást, hiszen Magyarország hadban állt és a háború megfordulásával a frontvonal egyre jobban közeledett az ország felé. A front, ahogy elérte az ország területét a katonai iskolákat folyamatos áthelyezésre kényszerítette. Többen egészen Németországig folytatták a visszavonulást és ott estek hadifogságba a háború utolsó napjaiban.

A háború az akadémiai képzéseket is nagyban befolyásolta. Az elméleti kiképzés tartama csökkent, a gyakorlati képzése nőtt. Már csak a csapatnál, a harc során helytálló és példát mutató szakasz- és századparancsnokokat akartak képezni, mégpedig minél előbb; nem pedig sokoldalú, általános és szakmai műveltséggel is bíró tiszteket. A képzés gyorsítása, a hadsereg tisztigényének növekedésével függött össze. Egyre sűrűbbé váltak a tisztavátások is. A szokásos augusztus 20.-in felül kétszer is tartottak még az évben. A háború utolsó hónapjaiban a szovjet előrenyomulás elől Nyugat-Magyarországra, majd Ausztriába, Németországba menekültek az akadémiák egységei, s itt részlegesen folyt még oktatás, a végzettségről igazolásokat is adtak ki. Miután 1945-ben fogságba estek, a három akadémia tisztképzése véglegesen véget ért.

Számunkra 1945. áprilisában ért véget a második világháború. A szovjet csapatok április végére végleg kiszorították a német és magyar csapatokat az ország területéről, ezzel „felszabadítva” Magyarországot. Összegezve a háború alatti illetve az azt közvetlen megelőző időszakot, a katonai képzésről azt lehet mondani, hogy azokat a hagyományokat folytatta, amelyek a Monarchia korában alakultak ki. Az iskolákban erős hazafias, keresztény értékrenddel folytak a képzések, ehhez hozzáadva a revíziós érzelmeket. Azonban a katonai intézményekben a politizálás szigorúan tilos volt. A háború alatt az iskolaparancsnokok szigorúan tiltották a növendékeket a politikától és az ehhez kötődő mozgalmaktól. Tehát aki azt hitte, hogy a fiatalok katonai képzése együtt járt a politikai gondolatokkal és bármilyen világnézettel a korban az súlyosan tévedett.

A háború után egy hosszú 45 korszaka következett hazánk történelmének. A 40-es évek végére már mindenki számára világos volt, hogy a szovjet „felszabadítóink” nem fognak kivonulni az országból. Az általuk létrehozott kormányok pedig egy olyan megvalósíthatatlan ideológia alapján próbálták megszervezni az országot, mely teljesen idegen volt a magyar néplélektől.

A hadsereget tekintve is gyökeresen megváltozott minden, amikor 1948-ban a kommunista párt megszerezte a hatalmat. A Szovjetunió politikai vezetése a harmadik világháború esetleges kirobbanása szerint cselekedett. A háború megvívásához erős tömeghadseregekre és szilárd szövetségi rendszerre volt szüksége. Ezt az igényét Magyarország teljes mértékben kiszolgálta. Az ekkor már Magyar Néphadseregnek hívott szervezetet „megtisztították” a régi tisztektől és koncepciós perek által börtönbe zárták vagy kivégezték őket. Ezután semmi sem állta útját a nagymértékű és ütemű tömeghadsereg létrehozásnak.

A nagy létszámú hadsereghez viszont katonai képzésre és nevelésre volt szükség. A háború befejezését követően hosszú ideig szünetelt a középfokú katonai képzés. A hadsereg vezetése a négy évig tartó középiskola időszakot túl hosszúnak, az érettségit pedig a tisztképzés mennyiségi és minőségi igényeihez képest feleslegesnek ítélte meg. A nagy létszámú hadsereghez viszont nagyszámú tisztre is szükség volt. A régi tisztképző intézmények, mint például a Ludovika Akadémia újra felállítása szóba sem jöhetett. 1947-től a tisztutánpótlás az ún. gyorstalpaló tanfolyamok által valósult meg, ahol a politikailag megbízható személyek iskolai végzettségtől és katonai tapasztalatoktól függetlenül, 1, 3, 6 és

9 hónap alatt szerezhettek tiszti, sőt főtishti rendfokozatot. 1949 és 51 között 16 fegyvernemi tiszti iskolát hoztak létre.

Változást a Sztálin halála utáni nemzetközi enyhülés hozott. A hadsereget csökkentették, a tiszti iskolákat összevonták és a képzési időt 3-4 évre növelték. Ebben a helyzetben merült fel újra a katonai középiskolák létrehozásának a gondolata. Ezt a korban nem ismerték el, de érezhetően nagy szüksége volt a tisztek emberi minőségének és műveltségének a növelésére. Ezért 1953-ban létrehozták a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolát. Az iskolát úgy kívánták vonzóvá tenni a fiatalok számára, hogy az ingyenes tanulás mellett az iskola növendékei teljes és ingyenes ruházat, tanszer, ételmezés, kollégiumi elhelyezés, egészségügy, zsebpénz-ellátásban is részesültek. Ez be is jött, hiszen az első évben meghirdetett 200 helyre 1400-an jelentkeztek. A felvételt a tanulmányi eredmény, a fizikai és orvosi alkalmasság alapján döntötték el és ez alapján választották ki a tiszti pályára való legalkalmasabbakat. Ezt azonban lerombolta, hogy a párttagsággal rendelkező szülők gyermekei behozhatatlan előnyt élveztek. A szervezeti felépítése megegyezett egy akkori katonai szervezetével. Az osztályok szakaszszervezés, az évfolyamok századszervezés szerint működtek. Az iskolában vegyesen tanítottak tisztek és civil tanárok. A civil szaktanárok felkészültsége kimagasló volt. A legjobbakból válogattak és rendkívül (az akkori fizetés 2-3-szorosát) meg is fizették őket. A kimagasló tanári munkát segítette az iskola extra felszerelése, nem volt olyan tanári kívánság, ami nem teljesült volna. A jó munka megmutatkozott az eredményekben: a növendékek tanulmányi eredménye messze felülmúlta az akkori tanulmányi átlagot. A katonai képzést az osztályok (szakaszok) élén álló katonai nevelőtisztek végezték. A havonta rendezett katonai napokon gyakorolták a katonai ismereteket, a lökiképzést, az alakít, a harcászatot, a fegyver-és haditechnikai ismereteket. Minden évben 17 napot töltöttek el különböző katonai alakulatoknál, ismerkedve a leendő pályával és fegyvernemekkel. A Rákóczi katonaiskola furcsa keverék volt, hasonlított egy régi hadapródiskolára, mert katonai szabályok szerint működött és katonai kiképzést folytatott, de hasonlított egy civil gimnáziumra is a liberális légkör és a tanulás fontosságának hangsúlyozása miatt. A rövid fennállás alatt nem is tudták megtalálni ennek az egyensúlyát és folyton változtattak az arányokon. Jövőbeni megítélését azonban nagyban rontja, hogy az egész életét átszötte a politika. A nevelés az ember marxista ideológia szerinti átformálásának jegyében zajlott. Mindent betöltött a propaganda és a növendékeket pedig rendszeresen megfigyelték.

Az iskola életét az 1956-os forradalom törte meg. A barikád mindkét oldalán lehetett találni „rákóczista” növendékeket. Bármelyik oldalon is álltak, többen fiatal életüket áldozták fel és hitték, hogy a hazájukért teszik. Az forradalom utáni politikai tisztogatásokba a katonai középiskola is belesett. Az akkori politikai vezetők bizalma megrendült az általuk minden földi jóval elhalmozott, saját képükre átformálni kívánt növendékekben és a Rákóczi katonai középiskolát végül megszüntették. Bár ezt akkor nem ismerték el, de működésének rövid ideje alatt egy katonai elitképző volt. Ugyanis az akkori tisztképzés éves felvevő kapacitásának csupán 15-20%-át tette ki. Tehát számarányában nem, de minőségében jelentősen befolyásolta a tisztképzést.

A Rákóczi katonai középiskola megszüntetése után hosszú szünet következett a 14-18 éves korosztály katonai képzésében. 16 évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a vezetőség rájöjjön a korosztály katonai képzésének a fontosságára és az ennek hiányából adódó problémákra.

A hetvenes évekre a tisztképzés a technika fejlődése és a hadászati-harcászati elvek változása miatt a képzés szintjének emelését kívánta. Azonban katonai és ezáltal a tiszti pálya presztízse is, 1956 óta folyamatosan csökkent. A folyamatosan csökkenő jelentkezési létszám mellett minőséget emelni, megoldhatatlan feladat volt. Ekkor merül fel újra a középiskolás korosztály számára, a katonai nevelés gondolata, mely megismerteti és megkedvelteti a hivatásos katonai életpályát. Azonban elsősorban politikai, de gazdasági okokból sem indíthatták be újra sem a háború előtti katonai iskolákat, sem az ötvenes évek katonaiskoláját, valamint a politika miatt a nyugati működő minták sem jöhettek szóba. Valami mást kellett kitalálni. A döntés végül 1974-ben született meg, amikor is a politikai vezetés úgy határozott, hogy katonai kollégiumot kell létesíteni Egerben.

Mi is volt a katonai kollégium? A növendékek a tanulmányaikat, mint osztályok a helyi középiskolákban folytatták és a katonai pályára a kollégiumban, délutáni foglalkozások keretében készültek. Nehezen feloldható ellentmondás volt a civil tanulási környezet és a katonai elemeket magában foglaló pályára felkészítés. A katonai felkészítést szolgálta a napirend és néhány katonai formáság betartása mellett, az ún. tömbösített hétvége, ekkor alakított, lökiképzési, tereptani és egyéb katonai foglalkozásokat tartottak, de ez a hétvégének a kollégiumban való töltésével járt. A felkészítést szolgálta még a katonai alakulatok rendszeres látogatása, amely jó élménynek bizonyult a növendékek számára. A katonai képzésre a kétéves honvédelmi nyári táborok adták a legjobb helyszínt. Ezt általában egy katonai gyakorlótéren rendezték meg, ahol a táborozások két hete alatt a növendékek katonai rendben

és körülmények között élhettek és gyakorolhatták a katonai hivatást. A főiskolákhoz való közeledést rendszeres látogatásokkal akarták elérni, de ez legtöbbször az ellenkező hatást érte el. Ugyanis csak hétfvégén tudtak oda menni, amikor nem volt képzés, a hallgatók nem tartózkodtak benn és a parancsra berendelt előadók pedig semmitmondó ismertetőket és bemutatókat tartottak. Minden évben jöttek vissza volt növendékek, a már főiskolások előadást tartani. Igaz ezt néha inkább lebeszélésnek, mint rábeszélésnek lehetett mondani, de legalább hiteles és érdekes volt.

A kollégiumban fejlett sport- és kulturális élet folyt. A gimnáziumok gyakran büszkélkedhettek a katonai kollégisták sportsikerivel és az ének vagy zenekar bemutatkozásával. Ezekhez a kollégium biztosította a megfelelő háttérrel. Az egyenruhát tekintve a növendékek számára először világoskék öltönyt és farmerruhát rendszeresítették és később hozták be az ismertebbé vált, katonai formát utánzó barna egyenruhát a hozzá járó zöld barett sapkával. Az egyenruha kezdetben népszerű volt, de mivel az iskolában, kimenőn és hazautazáskor civilben kellett járniuk és csak bizonyos rendezvényeken hordhatták, vesztett a népszerűségéből. A nevelőmunkát, a napi életet a férfi nevelőtanárok irányították. A pályázatban követelményként szereplő tartalékos tiszti rendfokozattal csak egy részük rendelkezett, sőt volt olyan is, aki még csak katona sem volt. Nekik kellett volna a növendék katonai pályára való orientálását végezni. Érdekesnek tartok arról is beszélni, hogy kik jelentkeztek katonai kollégistának. A felvettek 87%-a fizikai dolgozó, 8%-a fegyveres testületnél szolgáló és 5%-a értelmiségi szülők gyermeke. Ez a statisztika teljesen elütött egy civil középiskoláétól, így a kollégiumnak, ezáltal egy szociális jóléti jellege is volt.

A kezdeti egri katkó (katonai kollégium rövidítése) után 1978-tól Nyíregyházán és Tatán; 1983-tól Szegeden, Győrben és Balassagyarmaton; 1985-től Zalaegerszegen; 1986-tól Pécsen és Székesfehérváron; végül 1987-től Szolnokon indult el egy katonai kollégium, a tisztképzésre való felkészítés és ezáltal a tisztlétszám növelése érdekében. Azonban a nyolcvanas évek közepére a kezdeti 3,5-szeres túljelentkezés 1,3-1,6-szeresre apadt, ami alig tette ki az egészségügyileg alkalmas felvehető létszámot. Ez csak részben magyarázható az egri kollégium monopóliumának megszűnésével és a többi kollégium elszívó hatásával. Ez a tendencia mutatkozott a főiskoláknál is: nem volt annyi jelentkező, mint amennyi hely. Nagyon kevesen jöttek a polgári középiskolákból, tehát ha nincsenek katonai kollégiumok a tisztképzés összeomlott volna.

A katonai felső vezetés stabil, minőségi tiszthelyettesképzést akart. 1976-tól folyamatosan nyolc tiszthelyettesképző szakközépiskolát hozott létre. A tanulók az első három évfolyamban középiskolás növendékek voltak, hasonlóan, mint a honvéd kollégisták, de a negyedik évfolyamra már esküt tett katonák lettek és a tanulmányok mellé konkrét katonai kiképzésben is részesültek. A kitűnően végzők törzsőrmesteri a többiek őrmesteri rendfokozatban hagyták el az intézményt. Az itt végeztek kevesen jutottak be a katonai főiskolákra, mert a tiszthelyetteshiány miatt igyekeztek őket inkább ezen a pályán tartani. A honvéd szakközépiskolai rendszer 1999-re megszűnik.

1989-ben megtörténik Magyarországon a rendszerváltás. Ez azonban gyökerében változtatta meg a magyar haderőt, hiszen a Varsói Szerződés megszűnésével és a hidegháború végével, az új vezetőink úgy gondolták nincs szükség ilyen nagy létszámú hadseregre. Rengeteg alakulatot megszüntettek, laktanyát zártak be a kívánt létszámcsökkentés elérése érdekében. Ez a hatalmas leépítés, természetesen a katonai iskolákra is rányomta a bélyegét. A tiszthelyettesképző szakközépiskolákat 1999-re megszüntetik, és egy iskolába koncentrálnak. Ez az intézmény lesz majd később Szentendrén az Altiszti Akadémia. Az altisztképzésre ma az érettségi után van lehetőség két éves OKJ-s képzés keretében. A honvéd gimnáziumokból is mindössze kettő (Eger, Győr) marad meg a 2000-es évekig. Azonban az EU tagságot elnyerni kívánó vezetés számára, ezek a honvéd középiskolák kényelmetlenné válnak, holott Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban is megtalálható számos olyan intézmény, ami hűen az ottani katonai hagyományokhoz, működik és katonai nevelést folytat a középiskolás korosztálynál. Lassan tehát a megmaradt két honvéd középiskola is bezárásra került, valamint a már kiképzési időben folyamatosan csökkenő sorállomány intézményét is felfüggesztik. Itt megjegyezném, hogy a kényszerűség miatt gyakran negatív megítélés alá eső sorkatonaság a változó határfok ellenére is, kiváló eszköze volt az ifjúság nevelésének és legtöbbjüknél nagy jellemfejlődést ért el.

A kialakult helyzetben azonban egy űr keletkezett. Érezhetően hiányzott a fiatalok katonai nevelése és képzése. Ennek az űrnek a kitöltésére hozták létre a Katonasuli programot, és ennek tantárgyát a katonai alapismereteket. Az általános iskolákban szakkör-jelleggel, a középiskolákban választható érettségi tárgyként, a felsőoktatásban pedig kreditértékű fölvehető tárgyként kínál ismereteket a program. A katonai alapismeretek tantárgyról elmondhatom (mivel három éve tanulom), hogy nagyon sok értékes tudást átad a honvédelemmel kapcsolatban, de számos olyan elem található benne pl.: az alaki, a fegyverzettechnika, a tájékozódás-tereptan, ami gyakorlat nélkül csupán elméleti síkon

nagyon nehezen érthető és tanulható meg. Valamint attól, mert valaki beül egy katonai alapismeretek órára még nem részesül honvédelmi nevelésben, csak részt vesz egy órán és tanul egy tantárgyat, pedig írja a katonasuli.hu: „A résztvevő iskolák pedagógusain és diákjain keresztül tapasztalt, valós társadalmi igény a honvédelmi nevelés.”

Ezt valahol a vezetőség is érezte és végül megszületett a döntés: a Honvédelmi Minisztérium 2012-ben átvette a Debrecenben található Gábor Dénes Elektronikai és Műszaki szakközépiskolát azzal a céllal, hogy egy honvéd középiskolát hozzon létre az intézményből. A 2012/2013-as tanévet az ide jelentkező diákok már úgy kezdték, mint katonai növendékek. Azonban az újonnan létrehozott intézmény még nagyon kísérleti jellegű volt. Ekkor még csak abban különbözött a többi katonasuli programban résztvevő iskola közül, hogy volt egy rendszeresített formaruhája (honvédségi köznapi cipő és köznapi ing, barna nyakkendő, zöld zubbony és nadrág fekete barettsapkával), néhány katonai tanár és nevelő, megpróbálkoztak némi gyakorlati képzéssel, ami segítség lehet a katonai alapismeretek tanulásához. Nem volt még kötelező kollégiumi bentlakás, állandó kialakult napirend. Az iskola vezetése a 2014/2015-ös tanévtől kezdve teszi kötelezővé a kollégiumi bentlakást, valamint az intézmény neve ekkor változik Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégiumra, nevében is utalva arra, hogy ez ténylegesen egy katonai középiskola, az egyetlen az országban.

Ebben az évben kerültem én is az intézménybe. A tanévkezdést megelőző héten, egy katonai békatáboron vettünk részt, ahol katonás rendben és fegyelemben kaptunk egy „mini katonai kiképzést”. Itt megismerkedhettünk az alapvető alaki fogásokkal, a körletrend szabályaival, tájolóással, az AK-63 gépkarabéllyal, volt menetgyakorlatunk stb., és persze a fizikai edzésre is mindennap jutott idő. Sok mindent megtanultunk az alatt az egy hét alatt, és megadta a kezdő löketet az iskola elkezdéséhez, valamint arra is jó volt, hogy aki nem ilyennek képzelte a katonaságot, az idejében elmehessen. (a mi táborunkban is volt 2-3 fő, aki elment). Az iskola nagyon hasonlít a régi „katkókhöz”. Itt is két részből áll az oktatás. Délelőtt olyan, mint ha egy civil szakközépiskolába járnánk, tanuljuk a rendes civil tantárgyakat és az iskola régi profiljából megmaradt elektrotechnikát, valamint a katonai alapismereteket, mint elméleti alapot. Délután pedig a kollégium ad helyet a katonai foglalkozásoknak.

Lényeges különbség, hogy az iskola és a kollégium egy intézményt képez, így összehangoltá tehetőek a katonai foglalkozások a délelőtti tanítással. Itt ki kell, hogy

hangsúlyozzam a kollégiumi bentlakás fontosságát. A fölöttem járó évfolyam számára még nem volt kötelező a kollégiumi bentlakás, így az osztályok egyik része választotta, mint lehetőséget, a másik pedig nem, és össze sem lehet hasonlítani a két féle embert. A kollégista messziről megkülönböztethető a nem kollégista társától, érezhetően kitűnik fegyelmeztségével, fizikai edzettségével, szellemi és jellembeli fejlettségével. Ezt, ha nem a saját szememmel látnám nap mint nap, nem hinném el, pedig így van, ennyit számít a kollégiumi nevelés. Hiszen a kollégium a katonai nevelés eszköze. Itt a napirendnek köszönhetően egy katonai szervezet rendszeréhez hasonló rendben élhetjük a mindennapjainkat, ezáltal nagy önfegyelmet tanulva. Az osztálytársakkal pedig, az együttlakás miatt kialakult a bajtársiasság érzése, ami annyit tesz, hogy akkor is segítünk egymásnak, ha nem feltétlenül vagyunk jóban, és ez szerintem nagyon ritka egy civil iskolában. Úgy gondolom, hogy a katonai továbbtanulásra nagyon jól felkészít az iskola, az itt megszerzett tudás által és ezáltal előnnyel indulhatunk mind az Altiszti Akadémián mind a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, de fontos azt is megjegyezni, hogy a katonai továbbtanulás csak egy lehetőség és nem pedig kötelező választás a növendékek számára.

A tanárokat tekintve mind az iskolában, mind a kollégiumban vannak civil és katonai tanárok. Az iskola szervezeti felépítését nézve, élén az igazgató áll, alatta a katonai nevelő állomány parancsnoka és a kollégiumvezető. Minden évfolyam két osztályból áll, így alkotva egy szakaszt. A négy szakasz (évfolyam) pedig alkot egy századot. A szakaszok élén négy szakaszparancsnok van osztályonként kettő. A századparancsnoki teendőket pedig a végzős évfolyam szakaszparancsnokai látják el. A szakaszparancsnokok az arra érdemes növendékek közül kerülnek ki, az első évfolyamnál két-két magasabb évfolyamos. Valamint minden évfolyam élén áll egy katonai nevelő, aki gondoskodik a rendről és a fegyelemről. A honvéd középiskola sikerességét pedig az éves szinten megnyert rengeteg sport és tanulmányi verseny bizonyítja.

Összegezve az írásomat, remélem elértem vele a kívánt célokat és megadtam a legitimitását annak, hogy helye legyen a magyar oktatási rendszerben egy honvéd középiskolának. Véleményem szerint többre is szükség lenne az országban, mert, mint fentebb írtam, a Katonasuli program önmagában nem biztosít katonai nevelést a fiataloknak a gyakorlat hiánya miatt. Valamint még egyszer kihangsúlyoznám, hogy más országokban is léteznek hasonló iskolák és folytatnak katonai nevelést a 14-18 éves korosztály számára.

Bízom benne, hogy érdekesre sikerült a kis nevelés- és hadtörténeti írásom, és átfogó képet tudtam adni a magyar ifjúság katonai képzésének a történetéről, bele nem esvén sem a felületesség, sem a túlságosan sok részlet sokaságának a hibájába, de ezt persze döntse el a Tisztelt Olvasó. Én hiszek benne, hogy honvéd középiskolára szükség van és szükség lesz a jövőben is.

Források:

Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet:

<http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>

<http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/02.htm#Heading11> <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/02.htm#Heading19> <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/03.htm#Heading11>

<http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/03.htm#Heading8>

Wikipédia:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Honfoglal%C3%A1s#A_magyarok_Etelk.C3.B6zben https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_kalandoz%C3%A1sok

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_hadt%C3%B6rt%C3%A9net

https://hu.wikipedia.org/wiki/Augsburgi_csata

https://hu.wikipedia.org/wiki/I._Istv%C3%A1n_magyar_kir%C3%A1ly#Belpolitik.C3.A1ja

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_t%C3%B6rt%C3%A9nelem#A_magyar_t.C3.B6rt.C3.A9nelem_kiemelked.C5.91_szem.C3.A9lyei <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lovag>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Husz%C3%A1r> https://hu.wikipedia.org/wiki/Fekete_sereg

https://hu.wikipedia.org/wiki/Moh%C3%A1csi_csata#Az_oszm.C3.A1n_terjeszked.C3.A9s

https://hu.wikipedia.org/wiki/A_t%C3%B6rt%C3%B6k_ki%C5%B1z%C3%A9se_Magyarorsz%C3%A1gr%C3%B3l#Zr.C3.ADnyi_Mikl.C3.B3s_.C3.A9s_a_t.C3.B6rt.C3.B6k_ki.C5.B1z.C3.A9s.C3.A9nek_k.C3.A9rd.C3.A9sei

Egyéb:

<http://crowland.uw.hu/images/sparta/kikepzes.html>

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/a-kozepkor-tortenete-4761492/a-honfoglalas-kora/a-magyar-kalandozo->

hadjaratokhttp://szantomihaly.gportal.hu/gindex.php?pg=28223680

<http://www.lovasok.hu/index.php?i=15824>

<http://tudasbazis.sulinet.hu/HU/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/huszartortenelem/1550-1700-a-torok-kor-magyar-lovassaga/1550-1700-a-torok-kor-magyar-lovassaga>

<http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-ujkor-1492-1914/magyarorszagi-vegvarak/elet-a-vegvarakban>

http://www.zmne.hu/Forum/04negyedik/kiegyezes_.htm

http://www.zmne.hu/Forum/04otodik/kiegyezes_.htm

<http://www.zmne.hu/Forum/05elso/neveles.htm>

http://www.katonasuli.hu/katonasuli/mi_az_a_katonasuli

Martinkó József: Cógerek és katókók

Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika

Kovács Tibor – Földesi Ferenc: Jutastól Szentendrétig